

DI NAMI KA NA PROI ZVODSTVOTO NA ORIENTALSKI TUTUNI VO BALKANSKI TE PROSTORI

Kiril Filiposki

Instituti za tutun - Priilep

VOVED

Proizvodstvo na tutun na balkanski te prostori dati ra od pred pove}e od dva veka. Relativnata podelba na zemji -teto kade { to se odgl eduva tutun, vo sporedba so vkupnoto zemjodelsko zemji { te, varira i poka' uva trend kon namal uvawe vo site zemji od regionot, a posebno vo Grcija.

Globalnite promeni koi se odvi vaat vo celiot svet ne go odminaa ni proizvodstvoto na tutun na balkanski te prostori. Ovie promeni dejstvuvaa ne samo vrz kolitivnitate tuku i vrz strukturata na proizvodstvoto na tutun. Dodeka so globalnite promeni vo razvi eni ot svet se namal uvaat proizvodstvoto i konsumacijata na tutun i tutunski proizvodi, vo zemjete vo razvojtiese zgol emuvaat. Promenite se javuvaat kako rezultat na anti pu{a-kata kampawana Evropskata Unija i razvi eni te zemji.

Istotaka, poslednive godini se odvi vaat promeni vo tutunskata industrija vo svetot i taa stanuva se pokoncentrirana, odnosno se pove}e se globalizira vo svetski ramki. Globalizacijana tutunskoto stopanstvo e prosl edena so zatvorawena odredeni kapaciteti za obrabotka i prerabotka na tutun od razvi eni ot svet i nivno sel ewe vo zemjete vo razvoj i nerazvi eni te zemji na Azija, Afrika i Ju`na Amerika.

Celna trudove, vrz osnova na analiza na sostojbata vo proizvodstvoto na tutun vo vode-ki te zemji -proizvodi telki na orientalski tutuni, da dademe soodvetni preporaki za prilagoduвање i nadmi nuвање na problemito vo tutunskoto stopanstvo na {ata zemja, glavno od op{testveno-ekonomskapriroda.

I ZVOR NA PODATOCI I METOD NA RABOTA

Za realizacija na postavenata cel koristenise, glavno, objaveni statistiki podatoci od Dr`avniot zavod za statistikana Republika Makedonija, Analizina Ministerstvoto za zemjodelstvo, {umarstvo i vodostopanstvo na RM, kako i Analizina Jugotutun A.D. - Skopje. Istotaka, koristenise i podatoci objaveni vo Tobacco Journal International, Universal Leaf Tobacco Company,

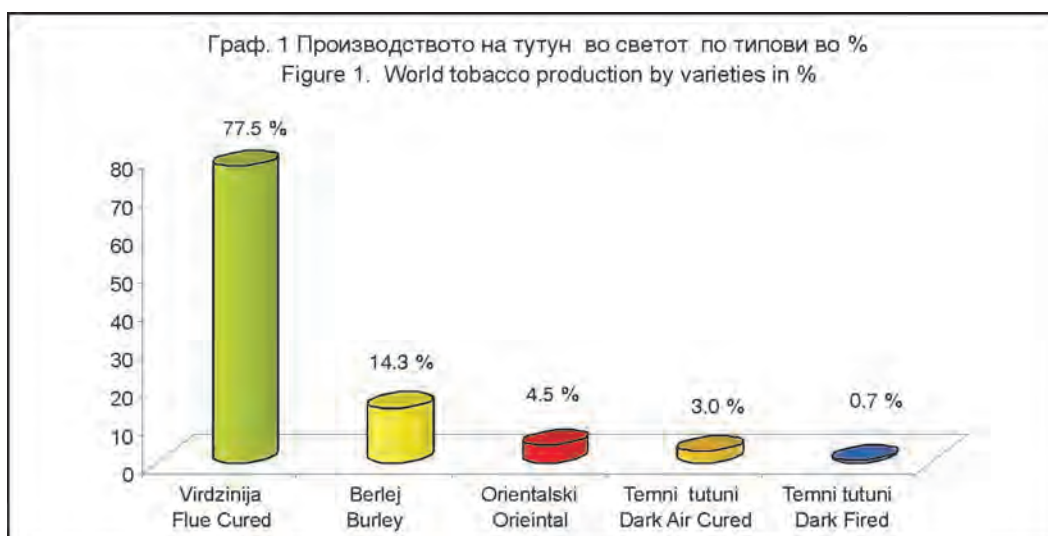
European Commission, Directorate - General for agriculture, USDA and FAO, и Български Тютюн.

При обработката на податоците и при донесувањето на заклучоците се користени повеќе методи, вообичаени за вакви истражувања. Притоа, главно се користеше компаративно-аналитичкиот метод.

DI NAMI KA NA PROI ZVODSTVOTO NA TUTUN VO SVETOT I NA BALKANSKI TE PROSTORI

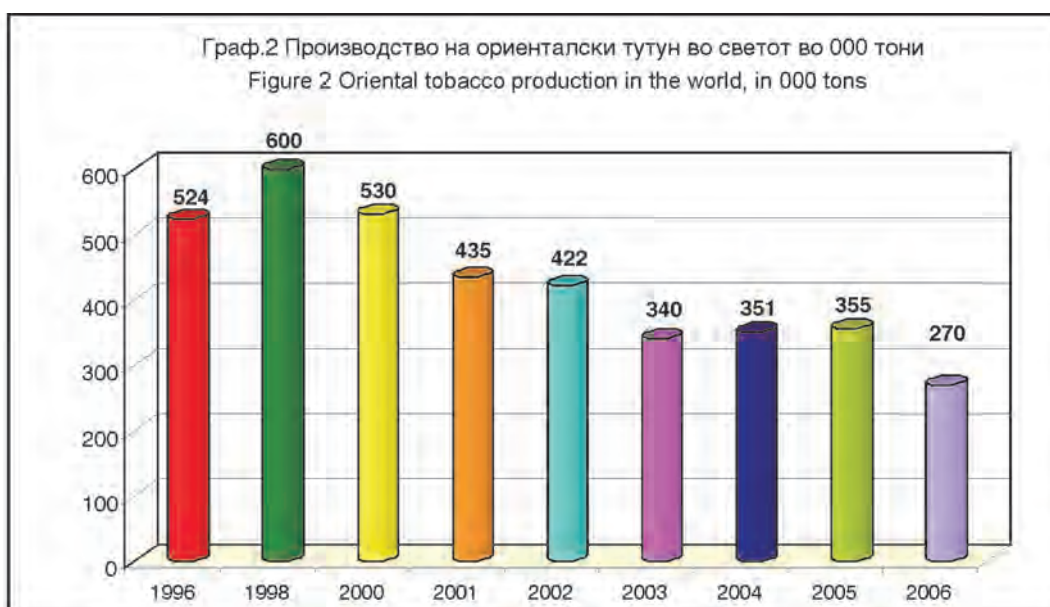
Vo svetot, glavno, se proizveduvaat -etiri komercijalni tipovi na tutun so svoite varieteti, koi se predmet na prodaba na meunarodniot pazar. Toa se: viron-

xinski tipovi, berljski tipovi, orientalski tipovi i temni tipovi tutun. Nivnata struktura vo poslednive godini e prik`ana vo Grafikon 1.

Podatoci te od Tabel a 1 govorat deka svetskoto proiz vodstvo na tutun mal ku vari ra, no proi zvodstvoto na ori ental ski tutun e vo postojano opa|awe vo svetot i na bal kanski te prostori . Ori ental ski te tutuni vo svetskoto proi zvodstvo na tutun od 1996 do 2001 godi na u-estvuva so 7-8%, a od 2001 godi na do denes proi zvodstvoto postojno opa|a i vo 2006 godi na u-estvuva so 4,15%. Ovaa tendenci ja na opa|awe e

rezul tat na sé pozasi lenata anti puç a-ka kampawa i kontrol ata na tutunot koja stanuva va` na komponenta na zdravstvenata poli ti ka vo razvi eni ot svet, a vrz osnova na pri nci pi te na Var{ avskata dekl araci ja { to e potpi { ana od razvi eni te zemji i si te zemji ~I enki na Evropskata Uni ja, kako i vrz pri nci pi te na Svetskata zdravstvena orga ni zaci ja.

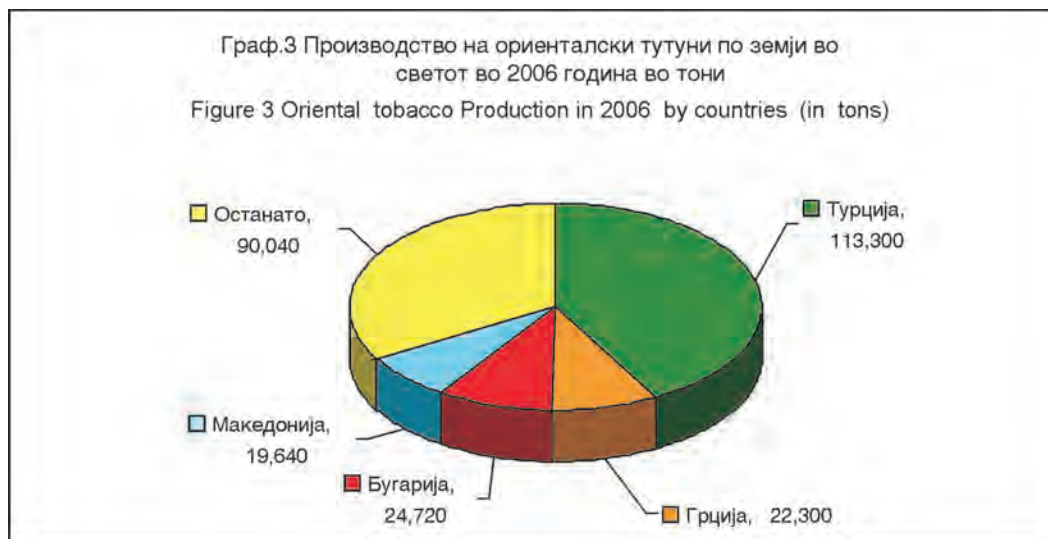
Ori ental ski ot tutun od ti pot kate ri ni prestana da se proi zveduva vo I tal i ja, a vo Al bani ja vo 2006 godi na se proi zvedeni samo 2091 ton. Vo Srbi ja proi zvodstvoto na ori ental ski tutuni e simbol i -no i pred i s-eznuvawe.

[to se odnesuva do Turci ja, koja e

najgol em proi zvodi tel na ori ental ski tutuni , taa u-estvuva so 49,39% od cel o-kupnoto svetsko proi zvodstvo vo 2006 godi na. No, nezi noto proi zvodstvo perma nentno opa|a i vo 2006 godi na e namal eno za okol u 50% vo odnos na 1996 godi na. Namal u-vaweto na proi zvodstvoto se zabel e` uva

skoro kaj si te ori ental ski ti povi tutun. Vo proi zvodnata struktura, najgol emo proi zvodstvo dosti gna ti pot i zmi r, od koj vo 2006

godina se proi zvedoa 68,000 toni , a potoa doajaat ti povi te, samsun so 12,000 toni i turskatata basma so okol u 5,000 toni .

Vo egejski ot del na Turci ja proi zvodstvoto na tutun ne e taka pri vl e-no kako porano, bi dej}i mnogu proi zvoditel i se prena-so-ile na drugi , mnogu podohodovni kul turi , kako { to se masl i nki te. I sto taka, i brzata urbani zaci ja i razvojot na turi zmot gi namal i ja ti pi -ni te povr{ i ni za proi zvodstvo na ori ental ski tutuni vo ovoj reno-

mi ran i tradi ci onal en reon za proi zvodstvo na tutun. Drug probl em so koj Turci ja se sre}ava e starosnata struktura na proi zvoditel i te. Srednata, a osobeno poml adata generaci ja i ma odbojnost kon odgl eduvaweto na ori ental ski tutun, bi dej}i tutunoproi zvodstvoto e dosta te{ ko i trudo i ntenzi vno.

Tabel a 1 Proi zvodstvo na ori ental ski tutun vo svetot i neкои bal kanski zemji
Table 1 Oriental tobacco production in the world and in some Balkan countries

(toni - tons)

Производство на тутун Tobacco leaf production	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	% во однос на 2006	
Свет - World World tobacco production	7,405,762	6,936,977	6,664,682	6,065,807	6,397,160	5,994,440	6,496,368	6,500,000*	6,500,000*	-	100.00
Вкупно ориен. тутун во светот World total Oriental tobacco	524,000	600,000	530,000	435,000	422,000	340,000	351,000	355,000	270,000	100.00	4.15
%**	7.08	8.65	7.95	7.17	6.60	5.67	5.40	5.46	4.15	-	
Турција - ориенталски Turci ja - oriental	224,602	253,500	197,647	141,399	156,124	108,963	124,164	130,668	113,300	49.37	1.75
Грција - ориенталски Grci ja - oriental	80,833	80,100	78,713	69,880	63,781	57,746	56,596	55,354	22,300	8.26	0.34
Бугарија - ориенталски Bugari ja oriental	30,211	27,908	23,800	28,601	32,422	29,503	34,504	36,125	24,720	9.16	0.38
Македонија - ориентал. Makedonija - oriental	13,648	29,292	19,519	20,551	23,431	23,787	20,971	23,203	19,640	7.27	0.30
Вкупно ориенталски Total oriental - Balkan	349,294	390,800	319,679	260,431	275,758	219,999	236,235	245,350	179,960	66.65	2.77
%***	66.66	65.13	60.32	59.87	65.35	64.71	67.30	69.11	66.65	-	-

* Projected - proekti rano

**World tobacco production/ Oriental tobacco production- Proizvodstvo na tutun vo svetot/ Proi zvodstvo na ori ental ski tutuni

*** World oriental tobacco production/ Oriental tobacco production - Balkan - Proi zvodstvo na ori ental ski tutuni vo svetot/ proi zvodstvo na ori ental ski tutuni - Bal kan

Tabel a 2 Proizvodstvo na oriental ski tutuni vo Turciji
Table 2 Oriental tobacco production - Turkey

(toni - tons)

Тип на тутун Variety	Година- Years								
	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Измир Izmir	127,198	135,000	114,171	91,031	106,360	66,287	81,642	85,165	68,000
Самсун Samsun	18,203	20,863	17,216	12,648	15,870	10,093	10,605	11,121	12,000
Турска басма Turkish Basma	7,503	8,706	9,561	6,209	5,950	3,565	4,500	5,431	5,000
Други црноморски Other Black Sea	5,600	5,334	5,746	3,998	3,240	1,740	1,164	969	800
Мармара Marmara	4,101	3,983	3,969	3,209	2,320	1,282	1,741	1,596	1,500
Источни East	9,476	9,916	6,533	3,756	4,438	5,208	5,307	6,238	6,000
Југоисточни South East	52,521	69,698	40,451	20,548	17,946	20,788	19,205	20,148	20,000
Вкупно Total	224,602	253,500	197,647	141,399	156,124	108,963	124,164	130,668	113,300

*Estimated production - Presmetano proizvodstvo

Tabel a 3 Proizvodstvo na oriental ski tutuni vo Grciji
Table 3 Oriental tobacco production - Greece

(toni - tons)

Тип на тутун Variety	Година- Years								
	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Басма Basma	25,857	24,800	27,342	26,803	27,489	26,270	27,887	29,700	14,000
Катерини Katerini	19,139	18,800	18,059	16,732	17,143	16,418	16,803	18,800	8,000
Сухом Sochoumi	4,808	4,700	5,957	6,570	6,198	5,683	4,844	4,273	
Кабакоулак Kabakoulak	12,432	12,800	12,162	9,920	6,878	5,567	4,014	1,165	
Миродата Агринон Myrodاتا Agrinon	4,332	5,200	4,610	3,294	2,889	2,216	1,857	622	300
Цибелија Tzebelia	10,273	10,000	7,224	3,584	1,597	793	588	491	
Мавра Mavra	3,992	3,800	3,359	2,977	1,587	799	603	303	
Вкупно Total	80,833	80,100	78,713	69,880	63,781	57,746	56,596	55,354	22,300

*Estimated production - Presmetano proizvodstvo

Si tuaci jata so Turcija, koja i ponatamue lider vo proizvodstvoto na oriental ski tutuni vo svetot, mo`e da se vlozi so odlukata za nejzin vlaz vo Evropskata Unija, bi dejji naglo }e se zgol emi anti pu- }a-kata kampawa.

Na vtoro mesto po proizvodstvoto na oriental ski tutuni be }e Grcija, no i tamu taa naglo se smal uva poradi merki te koi gi sproveduva Evropskata Unija. Proizvodstvoto na oriental ski tutuni vo Grcija vo 1996 godi na i znesuvalo 80,833 toni a vo 2005

godi na 55,354 toni, a vo 2006 godi na toa i znesuva samo 22,300 toni (8,26% od svetskoto proizvodstvo). Vo 2006 godi na prestana proizvodstvoto na neutralni te oriental ski sorti kabakulak i suhom, kako i sorti te za vnatre } en pazar cembelija i mavra, a mirodata agri ni one i sto taka predi s-eznuvawe od proizvodnata struktura na Grcija. Ovaatendencija na namaluvawe na proizvodstvoto na oriental ski tutun vo Grcija }e prodol }i vo 2007 godi na i ponatamu.

Tabel a 4 Proi zvodstvo na ori ental ski tutuni vo Bugari ja
Table 4 Oriental tobacco production - Bulgaria

(toni - tons)

Тип на тутун Variety	Година - Years								
	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Крумовград Krumovgrad	9,422	7,990	6,700	11,000	14,000	14,300	14,000	18,000	15,000
Неврокоп Nevrokop	6,023	5,000	6,400	6,000	5,000	6,050	5,600	1,500	500
Источен Балкан East Balkan	828	1,030	1,200	1,200	1,800	2,046	1,800	1,300	600
Дјебел/Басма Djebel/Basma	3,198	2,100	900	400	400	825	1,100	3,850	2,500
Харманли Harmanli	950	920	350	500	500	220	1,000	490	210
Мелник Melnik	2,370	2,200	1,000	1,000	1,000	660	800	780	350
Устина Ustina	1,118	1,400	1,000	800	1,000	154	600	1,100	1,000
Дупница Dupnitsa	1,010	1,600	900	1,000	2,000	825	700	480	200
Северна Бугарија North Bulgarian	2,804	3,300	3,000	4,000	4,000	1,870	4,000	5,000	3,300
Други ориенталски Other Oriental	492	370	350	700	720	550	2,900	1,620	1,060
Вкупно Total	30,211	27,908	23,800	28,601	32,422	29,503	34,504	36,125	24,720

*Estimated production - Presmetano proi zvodstvo

Tabel a 5 Proi zvodstvo na ori ental ski tutuni vo Makedoni ja
Table 5 Oriental tobacco production - Macedonia

(toni - tons)

Тип на тутун Variety	Година - Years								
	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Прилеп Prilep	6,965	17,103	12,394	12,698	14,029	14,263	13,104	14,770	12,912
Јака Jaka	5,075	9,993	6,169	7,476	9,202	9,360	6,447	7,192	5,054
Џебел Dzebel	621	665	410	336	165	164	252	76	
Отља Otlja	987	1,531	546	41	35				
Басмак Basmak							1,168	1,165	1,674
Вкупно Total	13,648	29,292	19,519	20,551	23,431	23,787	20,971	23,203	19,640

Proi zvodstvoto na ori ental ski tutuni vo Bugari ja ima dosta oscilacii i vo istra`uva-ni ot peri od se dvi`i od 36,125 vo 2005 do 23,800 toni vo 2000 godi na. Vo 2006 taa i znesuva 24,720 toni , so tendenci ja na ponatamo{ no namal uvawe. Od ti povi te koi se klasi -ni i zvozni ori ental ski tutuni edi nstveno ti povi te krumovgrad i xebe / basma i maat zgol emeno proi zvodstvo. Ovi e tutuni se sl i -ni po hemi ski ot sostav na gr -ki te basmi i ottuka proi zl eguva ni vnoto zgol emeno proi zvodstvo. Postoi mo`nost za natamo{ no zgol emuvawe na ni vnoto proi zvodstvo, poradi namal enoto proi zvodstvo na gr -kata basma, dodeka ostanati te ti povi tutun }e i maat tendenci ja na smal uvawe do

i s -eznuvawe od proi zvodnata struktura na Bugari ja.

Proi zvodstvoto na ori ental ski tutuni vo Makedoni ja go zadr`uva skoro i stoto ni vo, { to e vo zavisnost od kl i matski te i op{ testveno pol iti -ki te merki koi go tretiraat ova proi zvodstvo. Se zabele`uva namal uvawe na proi zvodstvoto na ti povi te pri l epi jaka, a se zgol emuva proi zvodstvoto na eksperimental ni ot tutun od ti pot basmak, koj poka`uva tendenci ja za zgol emeno proi zvodstvo vo naredni te godi ni .

Proi zvodstvoto na ori ental ski tutuni e postabill no vo Makedoni ja i Bugari ja, so mo`nost za negovo zgol emuvawe. Makedoni ja i Bugari ja so svojot potencijal ne se vo

mo`nost da go nadomestiat proi zvodstvoto na basmenski te tutuni koi se proi zveduvaa vo Grcija. So ogl ed na toa { to zamenata na orientalski te tutuni vo svetski te marki na cigari e mnogu te{ ka, najgol emi te svetski kompani i zabrzano rabotat na i znao|awe novi proi zvodni podra-ja za proi zvodstvo na orientalski tutuni od basmenski tip. I spi tuvawa za proi zvodstvo na orientalski tutuni se vr{ at vo porane{ ni te ruski republ i ki kako i vo dr` avi te na Bl i ski ot I stok, Af ri ka, Ki na (provi nci i te Junan i Zi nd` ang vo severna Ki na), Tajl and, Ki rgi stan, Kazahstan i Brazi l .

Ne treba da se zanemari i f aktot { to Ki na sekoja godi na zabrzano go zgol emuva proi zvodstvoto na orientalski tutuni , sega-zasega samo za potrebi te na doma{ nata f abrikacija, a dal i }e i zl eze na me|unarodni ot pazar sé u{ te nema vi dl i vi znaci , no e mnogu verojatno.

Potrebata od orientalski tutuni mo` e nagl o da se zgol emi ako vo Ki na i Azi ja po-nat da se proi zveduvaat i pu{ at cigari od "amerikanski ot bl end". Ki na ne e samo najgol em proi zvodi tel na tutun vo svetot, taa isto taka e i najgol em konsumator na cigari . Vo Ki na obi -no` eni te ne pu{ at, no so modni te trendovi , ako i ti e po-nat da pu{ at, toga{ na svetski ot pazar }e ima nedostatok od kval i tetni orientalski tutuni .

Dosega{ ni te i spi tuvawa poka` uvaat deka Makedoni ja raspol aga so najdobri po-veno-kl i matski usl ovi za proi zvodstvo na orientalski tutuni od ti pot na basmi te na Bal kanski ot Pol uostrov.

Ovaa konstataci ja e mnogu va` na za Republ i ka Makedoni ja, bi dej}i }e mo` e da go zgol emuva proi zvodstvoto na orientalski tutuni i toa odnapred da bi de prodadeno za poznati kupuva-i .

Proi zvodstvoto na tutun kaj nas i vo sosedni te zemji mnogu zavi si od pol i ti kata { to ja di kti ra Evropskata Uni ja, bi dej}i pokraj Grci ja sega i Bugari ja e -l enka na Uni jata. Vo apr i l 2004 godi na mi ni stri te za zemjodel stvo na Evropskata Uni ja posti gnaa sogl asnost za nova { ema na davawe na premii za proi zvodstvoto na tutun. I meno od 2006 do 2009 godi na sekoj proi zvodi tel }e dobi va 40% od obi -nata premija pod f ormana "mrzli vi pari " bez da proi zveduva tutun, a ako na povr{ i nata odgl eduva druga kul tura }e ja zema i premijata od taa kul tura. Od 2010 do 2013 godi na f armeri te }e dobi vaat 50% "mrzli vi pari " od obi -nata

premi ja. Vo tekot na 2013 godi na zemjodel skata pol i ti ka na Evropskata Uni ja treba da se promeni .

Prestruktui raweto na proi zvodstvoto na tutun vo svetski razmeri e vo centarot na vni mani eto na mul ti naci onal ni kompani i . Toa e i nteresi za na{ ata zemja, koja i ma odl i -ni usl ovi za proi zvodstvo na vi sokokval i teten tutun od orientalski tip. Otamu i i nteresot za promena na struktura na proi zvodstvoto vo R. Makedoni ja preku otkupuva-i te na tutun.

Vl adi te na oddel ni dr` avi vo koi zna-i tel no mesto i ma proi zvodstvoto na tutun se soo-uvaat so dil emata za opstojuvawe na tutunoproi zvodstvoto. Od edna strana tutunoproi zvodstvoto osi guruva soci jal ni i ekonomski i nteresi , ovozm` uva vrabotuvawe, pri hodi od danoci , pl ati i dr. Od druga strana, vl adi te se obvrzani da go za-uvaat zdravjeto na nasel eni eto.

Makedoni ja na 30 juni 2006 godi na stana -l enka na Konvencijata za kontrol a na tutunot (FCTC -Framework Convention for Tobacco Control) i treba da bi de potgotvena za i spol nuvawe na partnerski te obvrski . Od druga strana, Makedoni ja treba da zapo-ne premi nuvawe kon ref ormi ranata CAP (Common Agricultural Policy - Zaedni -ka agri kul -turna pol i ti ka) koja e dal eku od omi l ena za tutunskoto pri ozvodstvo i poddr` ani te merki . Ovi e dva obvrski na zemjata se vo kontradi kcija so sega{ nata postoe-ka ekonomska real nost.

Gol em del od u-esni ci te vo podgotvuvaweto na TSC (Tobacco control strategy) za promovirawe na zdravstvena za{ ti ta na nasel eni eto vo Makedoni ja za peri odot od 2005 do 2010 godi na bi l e medi ci nski eksperti i nepu{ a-i koi { to i mal e mnogu strogo i pogre{ no mi sl ewe za tutunot, gl edaj}i samo na negovata { tetnost od medi ci nska gl edna to-ka preku pu{ eweto, bez da se zeme predvi d deka proi zvodstvoto na tutun ne e { tetno po zdravjeto na l u|eto. I sto taka, so potpi { uvaweto na Ramkovnata konvencija za kontrol a na tutunot od na{ a strana, ne bi l e do kraj anal i zi rani negati vni te ef ekti vrz dr` avnata ekonomija, nasproti od poziti vni ot ef ekt proti v zdravjeto na l u|eto.

Spred si te anal i zi napraveni od eksperti koi go obrabotuvaat tutunot od nau-na gl edna to-ka, kako i oni e koi ja poznavaat negovata probl ematika, se do{ l o do konstataci ja deka vo R. Makedoni ja nepostojat adekvatni al ternati vni re{ eni ja za zamena na tutunot so drugi kul turi . Do

taa konstatacija ni e odamna i mame dojdenu i sekade ja el abori rame od nau-en aspekt. U{ te edna{ }e potenci rame deka proi zvodstvoto na tutun ne vl i jae { tetno na proi zvodit el i te na tutun, tuku negovata konsumacija preku pu{ eweto, odnosno preku vovl ekuva-

weto na ~adot pri pu{ eweto, i li preku vdi { uvawe na ~adot od cigari na drugi pu{ a-i (pasi vno pu{ ewe). Dal i e akti vno i li i pasi vno pu{ eweto e { tetno za zdravjeto na l u|eto { to go vdi { uvaat ~adot.

ZAKLU^OCI

Proi zvodstvoto na tutun otsekoga{ bi l o dosta promeni va gol emi na, ne samo vo R. Makedonija tuku i vo svetski ramki . Gl obal i zaci jata vo svetot ne go odmi nuva ni proi zvodstvoto na oriental ski tutuni .

Od seto dosega prezenti rano mo` eme da zakl u-i me deka, ako R. Makedonija saka da obezbedi egzi stenci ja na najsi roma{ ni ot del od svoeto nasel eni e koe proi zveduva tutun, }e mora da napravi strategi ja za razvoj na tutunoproi zvodstvoto i negovo reeta- bl i rawe na 30,000 toni do 2011 godi na. Sl obodno mo` eme da konstati rame deka vo Republ ika Makedonija postojat pri rodni resursi za proi zvodstvo na oriental ski tutun do 40,000 toni .

Strukturi te na Vl adata na R. Make- doni ja koi go obrabotuvaat tutunot vo svojot domen na rabota, mora da sf atat deka proi zvodstvoto na tutun so ni eden segment od negovata tehnol ogi ja ne e { tetno za zdrav- jeto na l u|eto. [tetno e samo pu{ eweto, i treba si te da se bori me proti v toa zl o.

Tutunot pretstavuva edna od najzna- ~ajni te zemjodel ski kul turi vo odnos na i zvozno-uvozni te transakci i na Republ ika Makedonija. I pokraj kampawata vo svetot za namal uvawe i li el i mi ni rawe na pu{ e- weto, tutunot u{ te dol go vreme }e bi de zastapen na makedonski te pol i wa i }e bi de osnoven i zvor na sredstva za mnogu doma}i n- stva i nepresu{ en i zvor za pol newe na dr` avni ot buxet.

Tutunoproi zvodstvoto }e mora da bi de pl ani rano so odredeni kvoti na sorti i }e mora da obezbedi tutun so odreden kval i tet, takov kakov { to baraat kupuva- ~i te, odnosno cel okupnoto proi zvodstvo

mora da bi de pl ani rano i za poznat kupuva-. Dr` avata treba da f ormi ra nekoja f orma na "FOND ZA TUTUN", preku koj }e se f i nansi raat si te probl emati ~ni to~ki od proi zvodstvoto na tutun.

Dr` avata, preku agrarnata poli ti ka, }e mora da vr{ i pomagawe na nasel eni eto koe proi zveduva tutun, obezbeduvaj}i mu odredena ekonomska potkrepa preku davawe na premi i . Premi i te za tutunoproi zvodit el i te ne treba da bi dat na tovar na buxetot na dr` avata, tuku ni vnoto obezbeduvawe treba da odi preku akci zata na banderol i te i akci zata na cigari te.

Posebno treba da se i stakne zna~e- weto na premi jata, kako bi ten f aktor za razvoj na pri marnoto proi zvodstvo i i ndus- tri skata obrabotka na tutunot. Vo zemji te na Evropskata Uni ja premi jata se zasnovuva vrz prethodno pl ani rani struktura i obem na proi zvodstvo i kval i tet na tutunot.

Samo na ovoj na~i n mo` eme da go pri l agodi me proi zvodstvoto na tutun vo R. Makedonija kon evropskata i ntegraci ja i svetki te trendovi za razvoj.

[ansata koja{ to ja i ma Republ ika Makedonija da go zgol emi proi zvodstvoto na tutun ne treba da se propu{ ti , bi dej}i ne postoi druga al ternati va za soci jal na za{ ti ta na nejzi noto najsi roma{ no nasel e- ni e, a tokmu soci jal nata za{ ti ta na nasel e- ni eto e eden od usl ovi te za vl ez vo EU.

Republ ika Makedonija gi i spol nuva si te usl ovi za proi zvodstvo na oriental ski tutuni za potrebi te na najgol emi te svetski kompani i i pri l ikata koja i se pr` a treba da se i skori sti , bi dej}i nema druga al ter- nati va.

LITERATURA

1. АХМЕДОВ, О., 2005. Государственная политика в области табачного сектора в Р. Болгарии. ITGA-Конференција. Софија, 18.07.2005. Бугарија.
2. АЛАМАНИС, Н., 2005. "Иднината на грчкото тутунопроизводство" ITGA -Конференција. Софија, 18.07.2005 Бугарија.
3. ARSOV, Z., 2007. MAFWE STRUCTURAL AND LEGAL REFORM. An EU - funded project managed by the European Agency for Reconstruction. Project N°04/MAC01/06/001.
4. GÜMÜŞ, A.H., 2005. Tobacco sector in Turkey: Implementations and its future. ITGA - Meeting. Sofia, 18.07.2005 Bulgaria.
5. GUSTAV, S., 2005. Global trends and challenges in oriental tobacco production. ITGA -Meeting. Sofia, 18.07.2005. Bugarija.
6. ПИТЕКОВ, Иван. 2007. Тютюнът в борба за оцеляване. Български тютюн. бр. 3. Софија.
7. PEŠEVSKI, M., Filiposki K., 2002., Sexual and age structure of the participans in the production of oriental type of tobacco on family farms in the Republic of Macedonia. Macedonian association of agricultural economists and Ministry of Agriculture, forestry and watereconomy. Paperworks from First scientific meeting of Balkan's Agricultural Economists: Cooperation between developing Balkans countries of Agriculture and food production, 306-314, Skopje.
8. FAO, 2005. FAOSTAT Statistical databases. Rome.
9. FAO 2003. Projections of tobacco production, consumption and trade to the year 2010. Food and Agricultural Organization of the Uniteted Nations, Rim, 2003.
10. ФИЛИПОСКИ, К., 2000., Распространетост и динамика на производството на тутун во светот и во Република Македонија. Тутун/Тобасо, Прилеп, Год. 50, бр. 4-6, стр. 94-108.
11. ФИЛИПОСКИ К., Митрески М., Христоски Ж., 2000. Производство на тутун во прилепскиот тутунопроизводен реон. Тутун/Тобасо, Прилеп, Год. 50, бр. 9-10, стр. 221-234.
12. ФИЛИПОСКИ К., Пешевски М., Митрески М., 2003. Можности за надминување на состојбата и проблемите во тутунското стопанство. Тутун/Тобасо, Прилеп, Год. 53, бр. 3-4, стр.
13. ФИЛИПОСКИ К., Пешевски М., Трајкоски Ј., Митрески М., 2003. Состојба и проблеми во тутунското стопанство во Република Македонија. Советување на агроекономисти на Р. Македонија. Скопје.
14. ФИЛИПОСКИ К., Пешевски М., Стојаноска С., 2004. Рееаблирање и прилагодување на производството на тутун во Р. Македонија. Советување на агроекономисти на Р. Македонија. Скопје.
15. ФИЛИПОСКИ К. 2007. Рееаблирање и развој на тутунското стопанство во Република Македонија. Проект при Министерството за образование и наука на Р. Македонија. Скопје.
16. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES - Commission staff working document, Tobacco regime, Brussels. 2003.
17. Анализи А.Д. "Јутотутун" - Скопје.
18. Анализи - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство. Скопје.
19. Анализи, Институт за тутун - Прилеп.
20. Data Web site Universal Leaf Tobacco Company
21. Data Web site Socotab Group

DYNAMICS OF ORIENTAL TOBACCO PRODUCTION IN THE BALKANS AREA

K. Filiposki

Tobacco Institute-Prilep

SUMMARY

Global changes in tobacco production in the world did not pass by the production of this culture in the Balkans area. Their influence is noticeable both in the quantities and in structure of produced tobacco. However, while global changes in developed world resulted in reduced production and consumption of tobacco, in developing countries they are increased. In world frames, there are no significant variations in tobacco production, but production of oriental tobaccos is in constant decrease both in the world and in the Balkans area. The share of oriental tobaccos in the world production from 1996 to 2001 was 7-8%, and from 2001 up to now it has been in constant decrease, falling to 4.15% in 2006. This is a result of the strong anti-smoking campaign, which becomes an important component of health policy in developed countries.

Turkey is the largest producer of oriental tobacco, with 49.39% of the total world production in 2006, followed by Bulgaria (9.16%), Greece (8.26%) and Macedonia (7.27%).

The falling tendency of oriental tobacco production in the world is expected to continue in future. The Republic of Macedonia should be able to make use of this statement prior to its entrance in EU, because its natural conditions (soil and climate) are favorable for stable and high quality tobacco production.

Author's address:

Kiril Filiposki

Tobacco Institute-Prilep

Republic of Macedonia